

სამედიცინო მომსახურების გამწვანის ბრალეულობის პრეზუმფცია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით დადგენილია სამედიცინო მომსახურების გამწვანის ბრალეულობის პრეზუმფცია. მიუხედავად ამისა, სასამართლოს გადაწყვეტილებებში და სამეცნიერო ლიტერატურაში ადგილი აქვს სამედიცინო მომსახურების გამწვანის ბრალეულობის პრეზუმფციის უარყოფას, რაც ნორმის განმარტების იურიდიული მეთოდის უგულვებელყოფით უნდა იყოს განპირობებული. საკითხი მეტად მნიშვნელოვანია, რადგან მხარეთა შორის მტკიცების ტვირთის განაწილების წესს უკავშირდება. სტატიის მიზანია, ხელი შეუწყოს საკითხის შემდგომ კვლევას და შესაბამისი მიმართულებით ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებას.

საკვანძო სიტყვები: ბრალეულობის პრეზუმფცია, მკიცების ტვირთი, დოქტრინა *Res ipsa loquitur*.

1. შესავალი

სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის დღიდან საქართველოში გაჩნდა კომპლექსური რეფორმების აუცილებლობა, რომელთა წარმატებაც პირველ რიგში, კანონმდებლობის ეფექტურ რეფორმაზე იყო დამოკიდებული. 1997 წელს მიღებული საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი¹ (შემდგომში – სსკ) გერმანიის სამოქალაქო კოდექსს (შემდგომში – გსკ) დაეფუძნა. ცალკეული ნორმების შინაარსობრივი თანხვედრის მიუხედავად, საქართველოში გერმანიისგან განსხვავებით, „უფრო სხვაგვარი სამართლებრივი ტერმინოლოგია და ცნებათა ახლებური გაგება“² ჩამოყალიბდა. სსკ-ის პროექტზე მუშაობის და მისი ამოქმედების შემდგომ პერიოდში, საქართველოში არ განხორციელებულა იურიდიული მეთოდის სათანადო დონეზე მიწოდება და სწავლება, რომელიც მეტად მნიშვნელოვანი იყო ახალი, უმთავრესად კონტინენტურ-ევროპულ მოდელზე ორიენტირებული კანონების გაგება-გააზრებისთვის.³

სამედიცინო დანესებულების მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურების შესახებ სსკ-ის 1007-ე მუხლს ანალოგი არ მოეპოვება გსკ-ში. აღნიშნული მუხლის თანახმად, სამედიცინო დანესებულებაში მკურნალობისას (ქირურგიული ოპერაციის ან არასწორი დიაგნოზით დამდგარი შედეგი და სხვ.) პირის ჯანმრთელობისთვის მიყენებული ზიანი ანაზღაურდება საერთო საფუძვლებით. ზიანის მიმყენებელი თავისუფლდება პასუხისმგებლობისგან, თუ დაამტკიცებს, რომ ზიანის დადგომაში მას ბრალი არ მიუძღვის.

* თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი.

¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, პარლამენტის უწყებანი, №31, 24.07.1997.

² ბერნჰარდ შლოერის და ცენო რაიჰენბეჰერის წინასიტყვაობა ნაშრომში: *ციპელიუსი რ.*, იურიდიული მეთოდების მოძღვრება, თბ., 2006, XI.

³ იქვე.

წინამდებარე კვლევის ფარგლებში სამედიცინო დაწესებულების მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურების შესახებ ცალკეული სასამართლო გადაწყვეტილებების გაანალიზებისას იკვეთება როგორც სამართლებრივ ცნებათა აღრევის, ისე სპეციალურ ლიტერატურაში მოცემული, ნორმის განმარტების იურიდიული მეთოდის უგულბელყოფის ტენდენცია.

უნდა აღინიშნოს, რომ არც 1923 წლის⁴ და არც 1964 წლის⁵ სამოქალაქო სამართლის კოდექსი შეიცავდა სამედიცინო დაწესებულების მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურების შესახებ სპეციალურ ნორმას და შესაძლოა, სწორედ ამ გარემოებით იყოს განპირობებული შესაბამისი მიმართულებით წარმოებული კვლევების სიმცირე. ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ გარკვეულ ეტაპზე დამკვიდრებული იყო პრაქტიკა, რაც გულისხმობდა სახელმწიფო სამკურნალო დაწესებულების გათავისუფლებას სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან, ამავე დაწესებულებაში დასაქმებული ექიმის მიერ პაციენტის ჯანმრთელობისთვის მიყენებული ზიანის საქმეებზე.⁶ რაც შეეხება საკითხისადმი თანამედროვე მიდგომას, უნდა აღინიშნოს, რომ სსკ-ის 1007-ე მუხლის განმარტებისას ზოგიერთ ნაშრომში და საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებებში ვხვდებით დელიქტური სამართლის ფარგლებში ექიმის ბრალეულობის პრეზუმფციის უარყოფას.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის გადაწყვეტილებაში სასამართლომ განმარტა, რომ „პაციენტსა და ექიმს შორის წარმოშობილი ურთიერთობის სპეციფიკიდან გამომდინარე, ექიმი პასუხისმგებელია მხოლოდ მცდარ სამედიცინო მოქმედებაზე და მისი საქმიანობის მიმართ ბრალეულობის ვარაუდი (პრეზუმფცია) არ მოქმედებს.“⁷ განსხვავებულ მსჯელობას ვხვდებით საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2005 წლის გადაწყვეტილებაში, სადაც აღნიშნულია, რომ მოპასუხეს სამოქალაქო პასუხისმგებლობა დაეკისრება იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს ზიანის მიყენებისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების პირობები, კერძოდ, თუ არსებობს ზიანი, რომელიც მიყენებულია მართლსაწინააღმდეგო ქმედებით, მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას და დამდგარ ზიანს შორის არსებობს მიზეზშედეგობრივი კავშირი

⁴ 1923 წლის საქართველოს სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკის სამოქალაქო სამართლის კოდექსი.

⁵ საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის სამოქალაქო სამართლის კოდექსი (საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს უწყებები, 1964, 36, მუხ. 662).

⁶ გადაწყვეტილება ხელმისაწვდომია გამოცემაში: Журн., «Советская Юстиция», №9, 1937, 52. საავადმყოფოში უგონოდ მიყვანილმა მოქალაქემ, რომლის მკურნალობის მიზნით გამოყენებულ იქნა სათბურები (ექიმის დანიშნულებით), სხეულის დამწვრობა მიიღო და გამოსაჯანმრთელებლად ექვსთვიანი მკურნალობა დასჭირდა. პაციენტმა სარჩელი აღძრა სამკურნალო დაწესებულების წინააღმდეგ. პირველი ინსტანციის სასამართლომ რსფსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის 403-ე მუხლის საფუძველზე სარჩელი დააკმაყოფილა, მაგრამ უმაღლესმა სასამართლომ გადაწყვეტილება შეცვალა და მიუთითა, რომ სასამართლომ ნაცვლად 407-ე მუხლისა (სადაც აღნიშნული იყო, რომ დაწესებულება პასუხს აგებს თანამდებობის პირის არასწორი სამსახურებრივი მოქმედებით მიყენებული მავნებლობისათვის მხოლოდ კანონით ცალკე აღნიშნულ შემთხვევაში თუ ამასთანავე, თანამდებობის პირის ქმედების მცდარობას ცნობს სათანადო სასამართლო ან ადმინისტრაციული ორგანო), არასწორად გამოიყენა კოდექსის 403-ე მუხლი. სასამართლოს განმარტებით, სამედიცინო დაწესებულების მიერ მიყენებული ზიანისთვის პასუხისმგებლობის დაკისრება ვერ განხორციელდებოდა, ვინაიდან კანონში არ არსებობდა მითითება საავადმყოფოს თანამშრომლებზე პასუხისმგებლობის დაკისრების შესაძლებლობის შესახებ. ამგვარად, მოქალაქეს ზიანის ანაზღაურებაზე უარი ეთქვა.

⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 25 მაისის გადაწყვეტილება (საქმე ას-1268-1526-09), <<http://goo.gl/XhEK1T>>, [28.08.15].

და ზიანის მიმყენებელს მიუძღვის ბრალი. ამასთან, პალატა მიუთითებს, რომ „ზიანის მიყენებისას არსებობს ბრალეულობის პრეზუმფცია და ზიანის მიმყენებელი მიიჩნევა ბრალეულად, თუ არ დაამტკიცებს მისი ბრალის არარსებობის ფაქტს.“⁸ აღნიშნულისგან განსხვავებით, ექიმის საქმიანობის მიმართ ბრალეულობის ვარაუდის (პრეზუმფციის) არსებობა უარყოფილია საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 და 2013 წლის გადაწყვეტილებებში.⁹

ზემოხსენებული გადაწყვეტილებების შედარება ნათლად მიუთითებს, რომ სამედიცინო მომსახურების გამწვევის ბრალეულობის პრეზუმფციის საკითხთან მიმართებით დამკვიდრებულია არაერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკა.

2. მტკიცების ტვირთი

სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ საქართველოს სამოქალაქო პროცესუალური კანონმდებლობით, „მტკიცების ტვირთი ერთნაირად ეკისრება მხარეებს და ეს ტვირთი თანაბრად ნაწილდება მათ შორის.“¹⁰ მნიშვნელოვანია განისაზღვროს, მტკიცების ტვირთის განაწილების თვალსაზრისით, არსებობს თუ არა წინააღმდეგობა სსკ-ის 1007-ე მუხლს და საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით¹¹ (შემდგომში გ სსსკ) დადგენილ წესს შორის, რომლის თანახმად, თითოეულმა მხარემ უნდა დაამტკიცოს გარემოებანი, რომლებზედაც ის ამყარებს თავის მოთხოვნებს და შესაგებელს.¹²

ჭერმანი აღნიშნავს, რომ სსსკ-ის 102-ე I მუხლის თანახმად, თითოეულმა მხარემ უნდა დაამტკიცოს მისთვის ხელსაყრელი გარემოება, მაგრამ „კანონი ასევე ითვალისწინებს სსსკ-ის 102-ე მუხლის გამონაკლის შემთხვევებს. ეს მუხლებია: სსკ-ის 394-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი, 995-ე, 996-ე და 997-ე მუხლები. ამ ნორმების მიხედვით, მოპასუხეს ევალება თავისი არაბრალეულობის დამტკიცება, მაშინ, როცა სხვა შემთხვევებში, სსსკ-ის 102-ე მუხლის ძირითადი პრინციპის თანახმად, მოსარჩელეს დაეკისრებოდა მტკიცების ტვირთი, რადგან ბრალეულობა მოთხოვნის არსებობის ერთ-ერთი კანონისმიერი წინაპირობაა.“¹³ ამგვარად, ავტორი „სსსკ-ის 102-ე მუხლის გამონაკლის შემთხვევებს“ ხედავს მხოლოდ მითითებულ, კერძოდ, სსკ-ის 394-ე I მუხლში, 995-ე, 996-ე და 997-ე მუხლებში.

ავტორთა ერთი ჯგუფი აღნიშნავს, რომ სსსკ-ის 102-ე I მუხლის ნორმა არის შეჯიბრებითობის პრინციპის გამოხატულება და „საპროცესო და მატერიალური სამართლის ნორმებს შორის არსებული წინააღმდეგობა, როგორც წესი, ამ უკანასკნელის სასარგებლოდ წყდება“¹⁴ (აქვე

⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2005 წლის 13 აპრილის გადაწყვეტილება (საქმე №ას-33-406-05), <<http://goo.gl/vcF2Ym>>, [28.08.15].

⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 27 ივნისის გადაწყვეტილება (საქმე №ას-260-244-11), <<http://goo.gl/Hk7MUs>>, [28.08.15]; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2013 წლის 25 დეკემბრის გადაწყვეტილება (საქმე №ას-1163-1092-2012), <<http://goo.gl/GGvUfa>>, [28.08.15].

¹⁰ ლილუაშვილი თ., ხრუსტალი გ., საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბ., 2004, 196.

¹¹ პარლამენტის უწყებანი, 47-48, 31.12.1997.

¹² სსსკ-ის 102-ე I მუხლი.

¹³ ჭერმანი თ., მტკიცებულებითი სამართალი (კონსპექტი), თბ., 2016, 8.

¹⁴ თოდუა მ., ვილემისი ჰ., ვალდებულებითი სამართალი, თბ., 2006, 49.

მაგალითად მოყვანილია ერთ-ერთი გადაწყვეტილება, სადაც საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატამ აღნიშნა, რომ მტკიცების ტვირთი მართლწინააღმდეგობის და ბრალის არარსებობის თაობაზე აწევს მოპასუხეს; „მოპასუხემ სასამართლოს არ წარუდგინა საკმარისი მტკიცებულებები შესაგებელში მითითებული გარემოებების თაობაზე. განსახილველ შემთხვევაში სასამართლოს ინიციატივით... დანიშნული სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნით დადგენილია, რომ ოპერაციები ჩატარებულია არასწორად და ტექნიკური წუნით. მოპასუხე მხარემ კი სასამართლოს არ წარუდგინა ისეთი მტკიცებულება, რომელიც გამორიცხავდა მის ბრალეულობას“¹⁵). ავტორები აღნიშნავენ, რომ „სასამართლო ამ შემთხვევაში უპირატესობა მიანიჭა არა საპროცესო, არამედ მატერიალური სამართლის ნორმას“¹⁶ (კერძოდ, სსკ-ის 1007-ე მუხლს).

სსკ-ის 1007-ე მუხლი არათუ ეწინააღმდეგება სსსკ-ის 102-ე I მუხლით დადგენილ წესს, არამედ მიუთითებს, განსაზღვრავს მხარეთა შორის მტკიცების ტვირთის განაწილების წესს. სსსკ-ის 102-ე მუხლის კომენტარში აღნიშნულია, რომ „ხშირად, მითითებას იმის შესახებ, თუ რომელმა მხარემ რომელი ფაქტები უნდა დაამტკიცოს, განსაზღვრავს მატერიალურ-სამართლებრივი ნორმები“¹⁷, ე.ი. საპროცესო და მატერიალური სამართლის ნორმებს შორის არ არსებობს რაიმე წინააღმდეგობა და არც ამ არარსებული წინააღმდეგობის რომელიმე ნორმის სასარგებლოდ გადაწყვეტის საჭიროება არსებობს. ამ მოსაზრებას ეთანხმება შემდეგი მსჯელობაც: „კანონისმიერ პრეზუმფციებს ორი ფუნქცია აქვთ, საპროცესო და მატერიალურ-სამართლებრივი. პირველი გამოიხატება იმაში, რომ ეს პრეზუმფციები ცალკეულ შემთხვევაში ცვლიან სსკ-ის 102-ე მუხლის I ნაწილით გათვალისწინებულ მტკიცების წესს და მტკიცების ტვირთს აკისრებენ მეორე მხარეს, რაც ამ უკანასკნელისათვის დაკავშირებულია რისკთან, რომ მან შეიძლება წააგოს პროცესი, თუ მტკიცებულება არ იქნა მიღებული. მატერიალურ-სამართლებრივი ფუნქცია კი მდგომარეობს იმაში, რომ ნორმის აღწერილობითი ნაწილის ერთ-ერთი შემადგენელი ელემენტი კონკრეტულ პროცესთან მიმართებაში და კონკრეტულ მხარეთა შორის მაშინაც მოცემულად ჩაითვლება, როცა ობიექტურად ვერ მოხერხდა ამ გარემოების დადგენა.“¹⁸

როდესაც კანონმდებელი მატერიალური სამართლის ნორმით ადგენს მხარეთა შორის მტკიცების ტვირთის განაწილების წესს, როგორც ეს სსკ-ის 1007-ე მუხლშია განხორციელებული („ზიანის მიმყენებელი თავისუფლდება პასუხისმგებლობისაგან, თუ დაამტკიცებს, რომ ზიანის დადგომაში მას ბრალი არ მიუძღვის“), არამართებულია მტკიცება იმისა, თითქოსდა კერძო სამართლის ფარგლებში, ექიმის საქმიანობის მიმართ ბრალეულობის პრეზუმფცია არ მოქმედებს. პროფესორ *ლილუაშვილის* განმარტებით, „სამოქალაქო კანონმდებლობით გათვალისწინებული პრეზუმფციის (ვარაუდის) საპროცესო მნიშვნელობა მთლიანად ამოიწურება მხარეთა შორის მტკიცების ტვირთის განაწილებით. მტკიცების ტვირთის მხარეთა შორის განაწილება მატერიალური სამართლის სხვადასხვა ინსტიტუტებიდან გამომდინარე სარჩელებში, პირდაპირ ან არაპირდაპირ რეგულირდება კანონით, რაც საშუალებას მისცემს სასამართლოს

¹⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2005 წლის 13 აპრილის გადაწყვეტილება (საქმე №ას-33-406-05), <<http://goo.gl/vcF2Ym>>, [28.08.15].

¹⁶ *თოდუა მ., ვილემსი ჰ., ვალდებულებითი სამართალი*, თბ., 2006, 49.

¹⁷ *ლილუაშვილი თ., ხრუსტალი ვ.*, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბ., 2004, 196.

¹⁸ *ბიოლინგი ჰ., ლუტრინგჰაუსი პ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი, თბ., 2009, 68-69.

ზუსტად განსაზღვროს, თუ რომელი ფაქტები განეკუთვნება სარჩელის საფუძველში შემავალ ფაქტებს, რომლებიც მოსარჩელემ უნდა დაამტკიცოს და რომელი ფაქტები განეკუთვნება შესაგებლის საფუძველს, რომლებიც მოპასუხემ უნდა დაამტკიცოს.¹⁹

სამედიცინო მომსახურების გამწვევის ბრალეულობის პრეზუმფციაზე მიუთითებს შემდეგი მსჯელობა: „პაციენტის სარჩელის დაუკმაყოფილებლობის შემთხვევაში სასამართლოს გადაწყვეტილებით უნდა გამოირიცხოს სამედიცინო მომსახურების გამწვევის მართლსაწინააღმდეგო ქმედება. ამასთან, სამოქალაქო კოდექსის 1007-ე მუხლის ზიანის მიმყენებელი პირის ბრალეულობის პრეზუმფცია მოქმედებს და შესაბამისად მან უნდა ამტკიცოს, რომ ზიანი მისი ქმედების შედეგი არ არის. დაზარალებულ მხარეს მედიცინის მუშაკის ბრალეულობის მტკიცების ტვირთი არ აკისრია.“²⁰ პროფესორ ჩიკვაშვილის განმარტებით, „სამოქალაქო-სამართლებრივ პასუხისმგებლობას ახასიათებს... ზიანის მიმყენებლის ბრალეულობის პრეზუმფციის პრინციპი. ზიანის მიმყენებელი მიიჩნევა ბრალეულად, თუ არ დაამტკიცებს მისი ბრალის არარსებობის ფაქტს.“²¹

სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომლის თანახმად, „სახელშეკრულებო ზიანის გადახდევინებისას კრედიტორმა უნდა დაამტკიცოს მხოლოდ ხელშეკრულების არსებობა. მოვალის საქმეა დაამტკიცოს, რომ ხელშეკრულების შეუსრულებლობა გამომწვეულია გარეშე გარემოებებით, რომელთა შეცვლა მოვალეს არ შეეძლო. როგორც ამბობენ, მოვალე ითვლება ბრალეულად. დელიქტური ვალდებულებების დროს, პირიქით, დაზარალებული (კრედიტორი) ვალდებულია დაასაბუთოს მოპასუხის ბრალი. ეს განსხვავება სუსტდება იმით, რომ სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის სფეროშიც, როდესაც საქმე ეხება განსაზღვრული გვაროვნული სახის საშუალებებს, კრედიტორს ზოგჯერ უხდება მტკიცება, რომ მოვალე არ მოქმედებდა როგორც კარგი მეურნე, ხოლო მეორე მხრივ, დელიქტური პასუხისმგებლობისათვის კანონით დადგენილია მრავალგვარი პრეზუმფცია.“²² აღნიშნული მსჯელობა გაზიარებულია ზოგიერთ ნაშრომში: „სახელშეკრულებო და არასახელშეკრულებო მოთხოვნათა თანაფარდობა მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც პირველ შემთხვევაში მოვალეა (ექიმი) ვალდებული ამტკიცოს, რომ ვალდებულების შეუსრულებლობა გარე ფაქტორების შედეგია და ბრალი არ მიუძღვის ზიანის დადგომაში, ხოლო არასახელშეკრულებო ვალდებულების შემთხვევაში, დაზარალებულს (პაციენტს) ეკისრება მოპასუხის ბრალეულობის მტკიცების ტვირთი.“²³ იგივე პოზიციას ვხვდებით სხვა ნაშრომშიც: „ექიმი პასუხისმგებელია მხოლოდ მცდარ სამედიცინო მოქმედებაზე და მისი საქმიანობის მიმართ ბრალეულობის ვარაუდი (პრეზუმფცია) არ მოქმედებს.“²⁴ გარდა ამისა, ავტორთა ერთი ჯგუფი ჯერ მიუთითებს, რომ სსკ „მოვალის არაბ-

¹⁹ ლილუაშვილი თ., ხრუსტალი ვ., საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბ., 2004, 196.

²⁰ კვანტალიანი ნ., პაციენტის უფლებები და ჯანმრთელობის დაცვის პერსონალის სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძვლები (სადისერტაციო ნაშრომი), თბ., 2014, 190.

²¹ ჩიკვაშვილი შ., სსკ-ის კომენტარი, ნიგნი IV, ტ. II, თბ., 2001, 387. ეს პოზიცია გაზიარებულია ნაშრომში: ქოჩაშვილი ქ., ბრალი, როგორც სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის პირობა (შედარებითსამართლებრივი კვლევა), „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2009, 84, <<http://goo.gl/aHljoe>>, [15.02.15].

²² დუნდუა მ., დელიქტური პასუხისმგებლობისა და სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის თანაფარდობა, „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2009, 56.

²³ გელაშვილი ი., ჩანასახის სამოქალაქო-სამართლებრივი მდგომარეობა (სადისერტაციო ნაშრომი), თბ., 2012, 133.

²⁴ კვაჭაძე მ., მანჯავიძე ი., კვანტალიანი ნ., მირზიკაშვილი ნ., გვენეტაძე ნ., აზაურაშვილი გ., ნიგნი პაციენტებისთვის: ადამიანის უფლებები და ჯანდაცვა (გზამკვლევი), თბ., 2011, 118.

რალეულობის პრეზუმფციულობის პრინციპს ამკვიდრებს²⁵ და ამის შემდეგ აღნიშნავს, რომ „დაზარალებული კი არ ამტკიცებს პირის ბრალეულობას, არამედ პირიქით, მოვალეს ეკისრება ვალდებულება, დაამტკიცოს, რომ მას ბრალი არ მიუძღვის ზიანის დადგომაში.“²⁶ ცხადია, თუ მოვალე ვალდებულია ამტკიცოს, რომ ბრალი არ მიუძღვის ზიანის დადგომაში, მაშინ სახეზეა არა „მოვალის არაბრალეულობის პრეზუმფციულობის პრინციპი“, არამედ მოვალის ბრალეულობის პრეზუმფცია. წინამდებარე ნაშრომში გაზიარებულია მსჯელობა, რომლის თანახმად, „დელიქტური ვალდებულებებისათვის დამახასიათებელია ბრალეულობის პრეზუმფცია, რაც, ნიშნავს იმას, რომ სანამ პირი არ დაადასტურებს თავის ქმედებაში ბრალის არარსებობას (რომელზედაც უთითებს კრედიტორი), იგი ითვლება ბრალეულად.“²⁷

3. დოქტრინა Res ipsa loquitur. გაუფრთხილებლობის ცნება

იმ შემთხვევაში თუ მხარე, რომელსაც მტკიცების ტვირთი აწევს, მისთვის ხელსაყრელ გარემოებებს ვერ დაამტკიცებს, შესაძლოა საქმის განხილვა არასასურველი შედეგით დასრულდეს: „ეს ის შემთხვევაა, როცა მხარე ან საერთოდ არ წარადგენს მტკიცებულებას, ან წარადგენილი მტკიცებულებით ვერ მოახერხებს მოსამართლის დარწმუნებას“.²⁸ ამასთან, „ფაქტების მითითების ტვირთი და ამ ფაქტების მტკიცების ტვირთი შეიძლება არ დაემთხვეს ერთმანეთს.“²⁹ საკითხის შედარებითსამართლებრივი კვლევის თვალსაზრისით, საინტერესოა ანგლო-ამერიკულ დელიქტურ სამართალში გავრცელებული დოქტრინა *res ipsa loquitur*^{30,31}

სამედიცინო სფეროს წარმომადგენლების მტკიცებით, „საექიმო შეცდომისთვის ექიმს არ ეკისრება სისხლის სამართლის ან დისციპლინური პასუხისმგებლობა.“³² აქვე ციტირებულია *პიროგოვის*³³ მოსაზრება („წესად ვაქციე, კათედრაზე ჩემი პირველი ასვლისას არაფერი დავუშვებ ჩემს მონაფეებს; ვალიარო... დაშვებული შეცდომა, იქნება ეს დიაგნოზის დასმის თუ დაავადების მკურნალობისას“³⁴) და აღნიშნულია: „ვალიაროთ შეცდომები კოლეგებთან და არა

²⁵ თოდუა მ., ვილემსი ჰ., ვალდებულებითი სამართალი, თბ., 2006, 48.

²⁶ იქვე.

²⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2006 წლის 29 ივნისის გადაწყვეტილება (საქმე №ას-1363-1588-05), <<http://goo.gl/qAJ5Yx>>, [04.09.15].

²⁸ ჰერმანი თ., მტკიცებულებითი სამართალი (კონსპექტი), თბ., 2016, 10.

²⁹ ლილუაშვილი თ., ხრუსტალი ვ., საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბ., 2004, 197.

³⁰ ლათ. „საგანი თავის თავზე საუბრობს“ (იხ. Wex Legal Dictionary (Cornell Law School, The Legal Information Institute), <<https://goo.gl/KI2dVA>>, [03.09.16].

³¹ Prosser W.L., Res Ipsa Loquitur in California, “California Law Review”, Vol. 37, Issue 2, June, 1949, <<https://goo.gl/KSS3We>>, [15.07.16]; აგრეთვე, Johnson M.R., Rolling the “Barrel” a Little Further: Allowing Res Ipsa Loquitur To Assist in Proving Strict Liability in Tort Manufacturing Defects, “William & Mary Law Review”, Vol. 38, Issue 3, 1997, <<http://goo.gl/XULZbh>>, [15.07.16]; Carpenter C.E., The Doctrine of Res Ipsa Loquitur, “University of Chicago Law Review”, Vol. 1, Issue 4, 1934, <<https://goo.gl/06eDar>>, [15.07.16].

³² თსსუ ონკოლოგიის დეპარტამენტის პროფესორების სტატია: შავდია მ., ლვამიჩავა რ., ბაქრაძე ი., ეთიკა ონკოლოგიაში, ჟურნ. „თანამედროვე მედიცინა“, №16, მაისი-ივნისი, 2010, <<http://goo.gl/I2QbKe>>, [15.02.14].

³³ Николай Иванович Пирогов, 1810 – 1881; rusi qirurgi, profesori.

³⁴ Пирогов Н.И., Вопросы жизни. Дневник старого врача (ხელნაწერი თარიღდება 1881 წლით), <<https://goo.gl/W8qtdj>>, [05.08.16]. მითითებულია: შავდია მ., ლვამიჩავა რ., ბაქრაძე ი., დასახ. ნაშრომი.

ავადმყოფებთან და ნათესავებთან, მით უმეტეს, იურისტებთან. არ შეიძლება მედიცინის კორპორაციულობის დაუსრულებლად ნგრევა.³⁵

ზოგადად, დოქტრინა *res ipsa loquitur* ეფექტურ საშუალებად განიხილება სწორედ ე.წ. „კორპორაციული სოლიდარობის“³⁶ მოვლენის წინააღმდეგ (მრავალი ექიმი მხარს უჭერს თავის კოლეგას, თუნდაც იცოდეს, რომ ჩადენილია დანაშაული).³⁷

Res ipsa loquitur წარმოადგენს მტკიცებულებითი სამართლის (და არა მატერიალური სამართლის³⁸) ნორმას³⁹ პირის ჯანმრთელობისთვის მიყენებული ზიანის საქმეებზე⁴⁰ და გულისხმობს, რომ ზიანის მომტანი ქმედება განხორციელებულია მოპასუხე მხარის (სამედიცინო მომსახურების გამწვევი სუბიექტის) გაუფრთხილებლობით,⁴¹ ანუ საქმე გვაქვს ბრალეულობის ე.წ. სადავო პრეზუმფციასთან,⁴² რა დროსაც ბრალეულობა ივარაუდება, ვიდრე მოპასუხე მხარე სანინააღმდეგოს დაამტკიცებს.⁴³ როდესაც პირის ჯანმრთელობას ადგება ზიანი და არ არსებობს ზიანის მიმყენებლის წინააღმდეგ პირდაპირი მტკიცებულება, *res ipsa loquitur* პრინციპი გულისხმობს, რომ ზიანის ანაზღაურების დაკისრებისთვის საკმარისია არაპირდაპირი მტკიცებულების არსებობა.⁴⁴

სამედიცინო მომსახურების გამწვევის მიერ პაციენტისთვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურების საქმეებზე ე.წ. *res ipsa loquitur* პრინციპის მიზანია, დაზარალებულს (პაციენტს) გაუმართივოს საქმის წარმოება, რამდენადაც მტკიცება იმისა, რომ ზიანი მიყენებულია სამედიცინო მომსახურების გამწვევის ბრალით, მეტად რთულია.⁴⁵ აღნიშნული პრინციპის უკეთ გასაგებად,

³⁵ შავდია მ., ლვამიჩავა რ., ბაქრაძე ი., ეთიკა ონკოლოგიაში, ჟურნ. „თანამედროვე მედიცინა“, №16, მაისი-ივნისი, 2010, <<http://goo.gl/12QbKe>>, [15.02.14].

³⁶ ინგ. “corporate solidarity.”

³⁷ Fishman P., “Res Ipsa Loquitur” in Medical Negligence Legal Practice, 2016, <<http://goo.gl/uykdJf>>, [01.08.16].

³⁸ გადაწყვეტილებები: *Benedict v. Eppley Hotel Co.*, 161 Neb. 280, 283, 73 N.W.2d 228, 230, (1955); *Security Ins. Co. v. Omaha Coca-Cola Bottling Co.*, 157 Neb. 923, 925, 62 N.W.2d 127, 129 (1954). მითითებულია: *Johnson S.C.*, Res Ipsa Loquitur: Pleading Acts of Negligence: Nuclear Corp. of America v. Lang, 338 F. Supp. 914 (D. Neb. 1972), “Nebraska Law Review”, Vol. 52, №3, 1973, 406, <<https://goo.gl/SF9aE>>, [01.08.16]; აგრეთვე, იხ. *Harper F.V.*, Book Review: Res Ipsa Loquitur: Presumptions and Burdens of Proof, “Virginia Law Review”, Vol. 32, 1945, 211, <<https://goo.gl/Sr76G5>>, [30.08.16].

³⁹ ინგ. “Rule of Evidence”; იხ. *Sharma B.R.*, Medical Negligence: an Overview of the Opinions and the Controversies, “Anil Aggrawal’s Internet Journal of Forensic Medicine and Toxicology”, Vol. 8, №2, July-December 2007, <<http://goo.gl/hQNUds>>, [01.08.16].

⁴⁰ ინგ. “personal injury law.”

⁴¹ სიფრთხილის დაცვის მოვალეობის (ინგ. “duty of care”) შესახებ იხ. *Donoghue v Stevenson* [1932], UKHL 100, Lords’ Journals, May 26, 1932, <<http://goo.gl/cDY0TV>>, [31.08.16]; აგრეთვე: *Bryden D.*, *Storey I.*, Duty of care and medical negligence, “Oxford Journals”, Medicine & Health BJA, CEACCP, Vol. 11, Issue 4, 124-127, <<http://goo.gl/UtneQK>>, [31.08.16].

⁴² ინგ. “Rebuttable Presumption.”

⁴³ Thomson Reuters Business, Res Ipsa Loquitur, <<http://goo.gl/BChznU>>, [01.08.16].

⁴⁴ *Prosser W.L.*, Res Ipsa Loquitur in California, “California Law Review”, Vol. 37, Issue 2, June, 1949, 191, <<https://goo.gl/KSS3We>>, [15.07.16]; California Civil Jury Instructions, Special Doctrines: Res ipsa loquitur, New September 2003; Revised June 2011, December 2011, <<https://goo.gl/ZrCHHc>>, [08.08.16]; აგრეთვე იხ. *McBratney W.H.*, Res Ipsa Loquitur, “Washington University Law Review”, Issue 4, 1952, <<https://goo.gl/306WJQ>>, [15.07.16]; *Konig A.H.*, Tort Law – Res Ipsa Loquitur in Medical Malpractice Actions: *Mireles v. Broderick*, New Mexico Law Review, Vol. 23, 1993, <<https://goo.gl/r0F0Yu>>, [10.08.16]; *Grady M.F.*, Res Ipsa Loquitur and Compliance Error, “University of Pennsylvania Law Review”, Vol. 142, №3, 889, <<https://goo.gl/Q89Me2>>, [10.08.16].

⁴⁵ *Goguen D.*, When a Doctor’s Negligence „Speaks for Itself“, <<http://goo.gl/GJVRfD>>, [01.08.16]; *Fishman P.*, “Res ipsa loquitur” in medical negligence legal practice, 2016, <<http://goo.gl/uykdJf>>, [01.08.16]; *Burnham W.*, Introduction to the Law and Legal System of the United States, 2002, 426.

როგორც წესი, მაგალითად მოჰყავთ ისეთი შემთხვევა, როდესაც ქირურგიული ოპერაციის დროს, პაციენტის ორგანიზმში რჩება სამედიცინო ინსტრუმენტი (სამედიცინო დანიშნულების რაიმე საგანი, მაგ., ტამპონი. იხ. გადაწყვეტილება საქმეზე *მაონი ოსბორნის წინააღმდეგ*⁴⁶).⁴⁷

დოქტრინა res ipsa loquitur ითვალისწინებს რამდენიმე პირობას. კერძოდ, 1. საქმე უნდა ეხებოდეს ისეთი ხასიათის ინციდენტს, რომელსაც ჩვეულებრივ, ადგილი არ ექნებოდა, რომ არა ამა თუ იმ სუბიექტის მიერ გამოვლენილი გაუფრთხილებლობა; 2. ინციდენტი გამოწვეული უნდა იყოს ისეთი საშუალებით, რომელიც იმყოფებოდა მოპასუხის კონტროლქვეშ⁴⁸ და 3. დაზიანება გამოწვეული უნდა იყოს მოსარჩელის რაიმე სახის თვითნებური ქმედებისგან დამოუკიდებლად.⁴⁹

ზოგადად მოქმედებს წესი, რომლის თანახმად, გაუფრთხილებლობა არ ივარაუდება (არ მოქმედებს გაუფრთხილებლობის პრეზუმფცია), “გაუფრთხილებლობა ყოველთვის არის ფაქტი, რომელიც უნდა დამტკიცდეს და არასოდეს ხდება მისი პრეზუმირება”⁵⁰ (დელიქტურ სამართალში გაუფრთხილებლობის მტკიცების ტვირთი აწევს მას, ვინც ამტკიცებს, რომ ზიანი მიაღდა⁵¹), მაგრამ *დოქტრინა res ipsa loquitur* წარმოადგენს გამონაკლისს ზემოხსენებული ზოგადი წესიდან.⁵²

რაც შეეხება გაუფრთხილებლობის ცნებას, გაუფრთხილებლობით ჩადენილ დელიქტზე მსჯელობისას იგულისხმება, რომ მხარეს შეეძლო გაეთვალისწინებინა მოსალოდნელი ზიანი, ალბათობის მაღალი ხარისხით. გაუფრთხილებლობის შემთხვევაში მხარე მოქმედებით ან უმოქმედობით ქმნის ზიანის მიყენების არაკეთილგონივრულ რისკს. ერთი შეხედვით, როგორც გაუფრთხილებლობა, ისე განზრახვა ასახავს დელინკვენტის ფსიქიკურ დამოკიდებულებას მის მიერ განხორციელებულ ქმედებათა მოსალოდნელი შედეგებისადმი, მაგრამ ამგვარი მიდგომის შემთხვევაში, დამრღვევთა წრეში აღმოჩნდებოდნენ მხოლოდ დაუდევარი (ინგ. “careless”) ან უყურადღებო (ინგ. “inattentive”) პირები. *ბარნემი* აღნიშნავს, ამ შემთხვევაში პრეზუმირებულია ის ფაქტი, რომ როგორც წესი, საზოგადოების ყოველმა ნევრმა იცის, მისი რომელი მოქმედება თუ უმოქმედობა ქმნის ზიანის მიყენების არაგონივრულ რისკს.⁵³ შესაბამისად, დელიქტური სამართლის ნორმების კრებულის 282-ე პარაგრაფით გაუფრთხილებლობა განისაზღვრება,

⁴⁶ პაციენტი გარდაიცვალა აბდომინალური ოპერაციის შემდეგ, მოკლე დროში. გვამის გამოკვლევით დადგინდა, რომ სხეულში ჩატოვებული იყო სამედიცინო ტამპონი (იხ. *Burden of Proof, Mahon v Osborne* [1939], 1 All ER 535, CA <<https://goo.gl/Ivjqll>>, [01.08.16].

⁴⁷ იქვე. აგრეთვე, იხ. *Harland J.H.*, *Res Ipsa Loquitur in Malpractice Cases in Canada*, “Cleveland State Law Review”, 302-303; 1961, <<http://goo.gl/wXTgMx>>, [14.07.16]; *Patel B.*, *Medical negligence and res ipsa loquitur in South Africa*, “South African Journal of Bioethics and Law”, Vol. 1, №2, December 2008, <<http://goo.gl/HF0i62>>, [14.07.16]; *Tobin P.C.*, *25 Doctrines of Law You Should Know*, 2007, 3; *Anderson J.*, *What to Do if a Surgical Instrument is Left Inside of You*, May 13th, 2013, <<http://goo.gl/CkJDeo>>, [12.07.16].

⁴⁸ *Raber v. Tumin* [1951], 36 Cal.2d 654, <<http://goo.gl/RfXmi0>>, [01.08.16]; *Stenson M.K.*, *A Comparative Analysis of Minnesota Products Liability Law and the Restatement (Third) of Torts: Products Liability*, “William Mitchell Law Review”, 1998, 34-46, <<https://goo.gl/ELqctL>>, [13.08.16]; იხ. *Heckel F.E.*, *Harper F.V.*, *Effect of Doctrine of Res Ipsa Loquitur*, “Illinois Law Review”, 1928, 725, <<https://goo.gl/7A7GZ9>>, [16.08.16].

⁴⁹ *Fricke G.L.*, *The use of Expert Evidence in Res Ipsa Loquitur Cases*, “Villanova Law Review”, Vol. 5, Issue 1, 1959, 59, <<https://goo.gl/ilnWHx>>, [03.08.16]; *Raber v. Tumin* [1951], 36 Cal.2d 654, <<http://goo.gl/RfXmi0>>, [01.08.16].

⁵⁰ *Negligence—Res Ipsa Loquitur—Burden of Proof (Comment on Recent Judicial Decisions)*, “Washington University Law Review”, Vol. 13, Issue 2, 157, <<https://goo.gl/e0B5js>>, [19.08.16].

⁵¹ *Heckel F.E.*, *Harper F.V.*, *Effect of Doctrine of Res Ipsa Loquitur*, “Illinois Law Review”, 1928, 724, <<https://goo.gl/7A7GZ9>>, [16.08.16].

⁵² *Finger D.L.*, *Finger L.J.*, *The Delaware Trial Handbook (Online Edition)*, <<https://goo.gl/b5iX9v>>, [10.08.16]; აგრეთვე იხ. *Carver v. El-Sabawi*, 107 P.3d 1283 (2005), <<https://goo.gl/F3cjiM>>, [19.08.16].

⁵³ *Burnham W.*, *Introduction to the Law and Legal System of the United States*, Saint Paul, 2002, 424.

როგორც ქმედება, რომელიც არ შეესაბამება მოქმედი კანონმდებლობით გათვალისწინებულ ზრუნვის სტანდარტს, რომლის მიზანია „სხვა პირთა დაცვა ზიანის მიყენების არაგონივრული რისკისგან“⁵⁴ (დელინკვენტის სუბიექტურ დამოკიდებულებას მის მიერ განხორციელებული ქმედებისადმი რაიმე სამართლებრივად მნიშვნელოვანი დატვირთვა არ აქვს). ამგვარად, გაუფრთხილებლობა გულისხმობს ზრუნვის ვალდებულების დარღვევას.⁵⁵

4. დასკვნა

წინამდებარე კვლევით გამოიკვეთა ისეთი ფუნდამენტური მნიშვნელობის საკითხთან მიმართებით არსებული არაერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკა, როგორც არის ბრალეულობის პრეზუმფცია სამედიცინო დაწესებულების მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურების საქმეებზე. სსკ-ის 1007-ე მუხლში მოცემული ნორმის ანალიზი იძლევა ცალსახა დასკვნის საფუძველს, რომლის თანახმად, კერძო სამართლის ფარგლებში სამედიცინო მომსახურების გამწვევის (ექიმის, ექთნის, სამედიცინო დაწესებულების და ა.შ.) მიმართ მოქმედებს ბრალეულობის პრეზუმფცია (მოპასუხის ბრალი ივარაუდება, ვიდრე მის მიერ არ დამტკიცდება საწინააღმდეგო), რომლის საპროცესო მნიშვნელობა პირდაპირ უკავშირდება მხარეთა შორის მტკიცების ტვირთის განაწილების (სასამართლო შესაბამისად განსაზღვრავს ფაქტებს, რომლებიც მოსარჩელემ უნდა ამტკიცოს და ფაქტებს, რომლებიც მოპასუხემ უნდა ამტკიცოს⁵⁶) საკითხს, ხოლო სსკ-ის 102-ე მუხლით დადგენილ წესს და სსკ-ის 1007-ე მუხლში მოცემულ მატერიალურ-სამართლებრივ ნორმას შორის არ არსებობს რაიმე სახის წინააღმდეგობა.

წინამდებარე ნაშრომში გაზიარებულია მსჯელობა, რომლის თანახმად, სამოქალაქო სამართლებრივ პასუხისმგებლობას ახასიათებს ზიანის მიმყენებლის ბრალეულობის პრეზუმფციის პრინციპი და ზიანის მიმყენებელი მიიჩნევა ბრალეულად, ვიდრე არ დაამტკიცებს მისი ბრალის არარსებობის ფაქტს.⁵⁷ აღნიშნულიდან გამომდინარე, შესაძლოა მიზანშეწონილი იყოს, რომ სსკ-ის 1007-ე მუხლში მოცემული ბოლო წინადადება („ზიანის მიმყენებელი თავისუფლდება პასუხისმგებლობისგან, თუ დაამტკიცებს, რომ ზიანის დადგომაში მას ბრალი არ მიუძღვის“) განთავსდეს სსკ-ის 992-ე მუხლში (სადაც მოცემულია ზიანის მიყენების შედეგად დელიქტური ვალდებულების წარმოქმნის ზოგადი წესი) და მაგალითად, ჩამოყალიბდეს შემდეგი რედაქციით: „პირი, რომელიც სხვა პირს მართლსაწინააღმდეგო, განზრახი ან გაუფრთხილებელი მოქმედებით მიაყენებს ზიანს, ვალდებულია აუნაზღაუროს მას ეს ზიანი. თუ კანონით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული, ზიანის მიმყენებელი თავისუფლდება პასუხისმგებლობისგან, თუ დაამტკიცებს, რომ ზიანის დადგომაში მას ბრალი არ მიუძღვის“.

საკითხი საჭიროებს შემდგომ საფუძვლიან კვლევას არა მარტო სსკ-ის 1007-ე მუხლის, არამედ მთლიანად კერძო სამართლის ფარგლებში, რაც საბოლოო ჯამში ხელს შეუწყობს ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის დამკვიდრებას.

⁵⁴ Restatement (Second) of Torts, §282, American Law Institute 1965. მითითებულია: *Burnham W.*, Introduction to the Law and Legal System of the United States, Saint Paul 2002, 424.

⁵⁵ *Burnham W.*, Introduction to the Law and Legal System of the United States, 2002, 424.

⁵⁶ *ლილუაშვილი თ., ხრუსტალი ვ.*, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბ., 2004, 196.

⁵⁷ *ჩიკვაშვილი შ.*, სსკ-ის კომენტარი, წიგნი IV, ტ. II, თბ., 2001, 387.